

perfil

Ha fet noranta anys. Parlar amb ella és un plaer per la seva lucidesa, pel munt de dades que proporciona, per les anècdotes i per l'exemple d'una vida prou difícil. Podria servir de prototipus de la mestra nacional de la postguerra i la seva documentació ajuda a descobrir tota aquesta època.

Maria Puig i Mas, *90 anys de records entre escoles i casernes*

JOAN DOMÈNECH > TEXT
MARTÍ ARTALEJO > FOTOS

Maria Puig i Mas és una mestra de llarg recorregut gironí. Va néixer a Granollers del Vallès el 23 d'agost de 1921 i la seva família va venir a Girona quan ella tenia 5 o 6 mesos. El seu pare, que ja treballava a la companyia de gas de Granollers, va ser destinat com a encarregat a la planta de fabricació situada molt a prop d'on es trobava la fàbrica Grober. El gas es produïa per la cremació del carbó en uns forns que a la petita Maria li feien pensar en l'infern, segons les descripcions que en feien els capellans. Van viure al primer pis d'una casa de la mateixa companyia, que en deien *l'Energia*, situada al carrer Calderers, prop de l'església de Sant Feliu.

La primera escola que va freqüentar fou la de *donya Carme Auguet*, que posteriorment es va convertir en l'Eiximenis. Hi estigué fins als deu anys i després anà a l'Institut del carrer de la Força. Llavors, l'any 1932, s'estrenà el Pla batxiller universitari, que durava set anys; a tercer curs es feia una revàlida, i en acabar, examen d'Estat.

Li havien dit que si es feien bé els tres anys que duraven els estudis a l'Escola Normal ja se sortia amb plaça. Maria Puig va decidir provar-ho. Aquell any es van presentar uns 50 candidats per entrar a la Normal, dels quals en van aprovar 16 (8 nois i 8 noies).

Va estudiar el primer curs, però el segon de professional ja va resultar desbaratat pel desenvolupament i el final de la guerra. Es va tancar la Normal, molts professors van marxar i

va decidir tornar a l'Institut. Va fer el sisè lliure i el setè oficial i, tot seguit, va aprovar l'examen d'Estat. Després, tornà a estudiar magisteri, de forma lliure, dins del Pla batxiller, i va poder convalidar algunes assignatures pel que havia fet a l'Institut. Recorda, com a professors, l'avi Sobrequés, de música; la Sra. Recas, d'economia domèstica; Miquel Vidal, que ensenyava caligrafia... També participava de la vida cultural gironina. Cantava a l'Orfeó Cants de Pàtria, que havia fundat el mestre Baró Güell i en el qual col·laborava el mestre Eliseu Boix. Amb aquesta formació feien alguna sortida:

Maria Puig recorda que en una ocasió van anar al Vendrell, on els va rebre Pau Casals, que fins i tot va tocar per a ells.

Va acabar magisteri als 21 anys. Era l'any 1942. Es va inscriure a la llista de possibles interins. Quan li va tocar escollir només quedaven dues places i es tractava de substitucions, una de les quals era a Rabós d'Empordà. Però calia aprofitar-ho per encarrilar la vida, perquè ja havia començat a festejar. Els substituïts, aleshores, cobraven la meitat que els altres. Li van assignar 2.500 pessetes l'any (les altres 2.500 les cobrava la persona substituïda).

Amb bon humor explica com la seva germana la va acompanyar al seu primer destí i entre totes dues van carretejar, a dalt del cotxe de línia, un llit turc, un matalàs i una galleda amb estris de cuina per poder instal·lar-se a la casa que li van proporcionar a partir del segon dia. El primer el

Recorda, com a professors, l'avi Sobrequés, de música; la senyora Recas, d'economia domèstica; Miquel Vidal, que ensenyava cal·ligrafia...

va passar en un hostal (Ca la Madame) on tenien botiga i venien de tot. Amb ironia assegura que era com El Corte Inglés en miniatura. A la Escuela Unitaria de Niñas i a l'hostal, calia anar a fer les necessitats en una semal especialment habilitada, preservada darrere d'una cortina, sota l'escala.

El Sr. Vigué, el mestre dels nois, es va posar malalt i l'inspector va proposar a Maria Puig acumular les dues places. Li van assegurar que així tindria millor paga, però no hi va haver fons suficients i encara l'espera. Sort del dur que pagaven les famílies per cada alumne. A ella li interessava anar sumant punts, però hi va renunciar perquè el sou era massa minso. El mestre fou substituït per Carme Llansa, àvia del conegut regidor gironí Ponç Feliu.

Després de la convocatòria de 1943 Maria Puig va prendre possessió de l'escola unitària de nenes de Ruplà, i durant l'estada en aquest poble va preparar les oposicions al cos de magisteri. La segona convocatòria després de la guerra tingué lloc el 1944 i les va treure.

El curs de pràctiques obligatori el va fer també a Ruplà, autocontrolant-se ella mateixa. D'aquella època en recorda l'inspector Mn. Dorca, que li va escriure uns paràgrafs grandiloqüents en el llibre de visites, ponderant la feina de la mestra... Això sí, vigilava si portaven mitges o no. L'escola estava en un antic edifici que en deien *el Castell*. La mestra vivia en un habitatge que li havia cedit el consistori. També recorda un fet colpidor. Alguns nens arribaven cada dia una mica tard a l'escola. Un dia, el mestre dels nois li va explicar les causes d'aquest retard, segons li havien confessat els nens: hi havia un home sospitós d'aprofitar-se'n, que els convidava a caramels i laminadures. La Maria, tot i que ja

tenia vint-i-quatre anys, havia rebut la formació sexual mínima de l'època i no havia sentit a parlar mai de pederàstia, de manera que no acabava d'entendre el que li explicaven. Posteriorment van conèixer l'afer el rector i l'alcalde i el sospitós va ser detingut i apallissat fortament, com va poder contemplar ella mateixa des del terrat de casa.

El 5 de juliol de 1945, previ permís de la inspecció per posar en el seu lloc una substituta, Maria Puig es casà amb Fortunato Renedo, de Valladolid, un sergent de l'exèrcit que havia conegut passejant per la Rambla de Girona i amb qui feia sis anys que festejava. En aquell temps, als militars joves els induïen a anar a la Divisió Azul per guanyar galons, però el sergent Renedo pensava més a formar una família i optà per passar-se a la Guàrdia Civil.

El curs 1945-46 Maria Puig es va traslladar ja com a propietària –encara que provisional i per dret de consorts– a Agullana, on el marit feia un any que hi treballava, en el cos de carrabiners. Aquests no podien estar més de tres anys en un centre duaner; per això, més tard, quan ja havia nascut en Joan Pau, el primer fill, va haver de marxar. Ella va haver de quedar-se un curs més, sola i amb el nen, a Portbou. El sergent aconseguí que el destinessin a Agullana, i així van poder viure junts. Dels sis anys que Maria Puig hi estigué, des de 1949 a 1954, el darrer va tornar a estar sola perquè que hi va haver uns problemes de contraban de cotxes i van rellevar tots els guàrdies. Llavors ja els havia nascut el segon fill, en Jordi. Com que vivien a la caserna, la van haver de deixar, i es van quedar a la casa del mestre a canvi de donar-li les 100 pessetes que l'Estat li proporcionava en concepte de *casa-habitación*.

Li interessava anar sumant punts, però va renunciar a acumular dues places perquè el sou era massa minso

De l'estada a Agullana, Maria Puig guarda encara l'informe que va fer d'ella la delegada de la Sección Femenina de la Falange, Rosaura Xiberta (companya seva d'estudis a l'Institut i a la Normal), que la va qualificar només amb un «regular» ja que, al seu parer, no inculcava prou els ideals falangistes i, sobretot, havia d'«explicar más claro el concepto "España como unidad de destino en lo universal"». Diu la Maria que es va justificar dient que no ho explicava bé perquè no ho entenia, i que la Rosaura Xiberta va recomanar-li que es llegís les obres de José Antonio Primo de Rivera.

Com que, mentrestant, Fortunato Renedo havia estat destinat a Besalú, en el següent concurs la Maria va demanar Argelaguer, on s'estigué 9 anys i on van néixer els tres fills petits: Xavier, Robert i Carme. Sortosament, per fi van ensopegar una nena.

La seva continuadora de la classe dels pàrvuls fou l'actual consellera d'Ensenyament, Irene Rigau. A Argelaguer, a còpia d'estalviar, s'hi van comprar una casa, per deu mil pessetes. Durant aquest temps, el marit fou destinat primer al País Basc i després a Sitges; finalment, va anar a Madrid a fer un curs per mirar d'entrar a la secció de trànsit de la Guàrdia Civil, i això li va permetre tornar a Girona.

Maria Puig va romandre a Argelaguer fins al curs 1963-64, en què va trobar una plaça al col·legi de Montjuïc, on s'hi va estar dos anys. La família va anar a viure a la caserna de la Guàrdia Civil de l'actual carrer Emili Grahit, on els assignaren un espai mínim. Hi van viure nou anys!

D'allà la van destinar al José Antonio, actual Joan Puigvert, de les Pedreres, on va romandre dos cursos més. Prengué part en l'anomenat *concurset* i va passar a exercir al Col·legi Vert (conegut abans pel Lorenzana).

«El material escolar», recorda la mestra referint-se a l'època de parvulista, «no era gens adequat, però disposàvem d'un pati molt gran amb esplèndides acàcies. Era el pati que rodejava l'escola abans de l'ampliació. Llavors no estava enganxada a la clínica. Tampoc no tenia menjador. Era, només, d'una planta. Cadascuna de les espaioses classes disposava d'una galeria coberta, amb els corresponents lavabos. L'últim any van començar les obres: un pis més, el gimnàs, un edifici annex amb noves aules...». Eren temps de l'inspector Calsina. Entre els seus alumnes destaca la presència de l'actual director general de Patrimoni, Joan Pluma. El curs 1970-71 ja va pujar a dalt, a la graduada, i va fer classe a quart grau gairebé sempre amb l'entranyable company Josep Alabau, fins que es va jubilar l'agost de 1986 després d'haver prestat 44 anys de servei.

Realment, la vida de Maria Puig i Mas ha estat llarga fins i tot acadèmicament. La protagonista, tot i que és una persona animosa i de bon humor, considera globalment que no ho va tenir fàcil, que va passar per moments durs. «La compensació», diu ella, «és la glòria de fills que tinc».

Joan Domènech Moner
és historiador.

Considera que no ho va tenir fàcil, que va passar per moments durs. «La compensació», diu ella, «és la glòria de fills que tinc»